

**BİR BAŞLANGIÇ: SÜPER-KAHRAMANLAR
EVRENİ VE ADALETİN GÖZLERİ BAĞLI
KAHRAMANI DAREDEVİL**

Abdurrahman Saygılı *

**SUPERHEROES UNIVERSE AND
DAREDEVIL, THE BLINDFOLDED
SUPERHERO OF JUSTICE: AN INCEPTION**

Özet: Bu makale hukuk ile süper-kahramanların ilişkisini açıklar. Makale, süper-kahraman türünün çağdaş popüler kültürün kurucu bir özelliği olduğunu sunmayı hedefler. Süper-kahraman türü aynı zamanda hukuk ile adalet arasında özel bir bağlantı kurar. Bu tür, modernite hakkındaki uzun soluklu tartışmayı tekrar gündeme getirir. Süper-kahraman öyküleri devletin meşru otoritenin bir aracı olduğu düşüncesini kimi zaman vurgularken, sıklıkla da hukuk ile hukuksuzluk arasındaki sınırın yapısını bozar. Bu bağlamda Daredevil bir hukukçudur ve Hell's Kitchen'da organize suçla savaşı.

Abstract: This article explores the relationship of superheroes and law. It represents that the superheroes genre has become a constituent feature of contemporary popular culture. The superhero genre also enjoys a special connection to question of law and justice. This genre revisits long-standing debates about modernity. While superhero stories sometimes embrace the idea that the state is an instrument of legitimate authority, they often deconstruct the boundary between law and lawlessness. In this context Daredevil is lawyer and fighting organized crime in the Hell's Kitchen.

Anahtar Kelimeler: Süper-kahramanlar, Modernite, Daredevil, Hukuk, Adalet

Keywords: superheroes, modernity, Daredevil, law, justice

* Doç. Dr., Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi
Genel Kamu Hukuk ABD

Giriş

Lafı dolandırmadan basit birkaç soruyla başlayayım. Hukukla çizgi romanın arasında nasıl bir ilişki mevcut? Bugünlerde çok revaçta olan "hukuk ve..."ye bir yenisini mi ekliyor yoksa? Cevap da basit olsun: hem evet, hem de hayır!

Hukuk ile çizgi romanın arasında bağlantı kuran çalışmaların Batı menşeli olduğunu söylemeye lüzum yok. Lakin bu topraklarda bağlantıyı ilk kez bir konferans kurdu.¹ İlk olmak önemli ve korkutucu. Zira konunun temel noktalarını gözden kaçırmama yükümlülüğü yüklüyor omuzlara. Ayrıca ilgi çekerse benzerlerine öncülük etmiş olur. Bu da, yol açan bizleri onurlandırır. Bekleyelim, hep birlikte göreceğiz. Hemen başta sorduğum soruyu, şimdilik, bir kenara iterek ve konferansın amacından hareketle, bu girizgâhın hakkını teslim etmek isterim.

Konferans, sosyal medyayı gereğinden fazla kullanan bizlerin -ki bizler bir grup akademisyen ve akademiye adım atmamak isteyen arkadaşız- dost sohbetinde bir şakanın ürünü olarak vücut buldu. O dönemde, Türkiye'nin insanın canını çoğu kez acıtan gündemine karşı akademiye yer işgal eden bizlerin elinden herhangi bir şey gelmiyordu, gerçi hala da gelmiyor. Aslında akademi korunaklı bir yerdir, tabi ki "kör ve sağır olmak" gibi size biçilen rolü iyi oynayabilirsiniz. Fildişi kuleler yaratmak ve oradan aşağıya sadece canınız istediğinizde bakmakla yetinebilirsiniz akademiye. İktidara yakın olmasanız dahi susmak çoğu kez zarar görmeyenizi engeller ve böylece iktidarın yanında görünmeyerek potansiyel entelektüel saldırıları da savuşturmuş olursunuz. Ya da öyle olduğunu düşünür ve içten içe temenni edersiniz. Sadede geleyim. İşte bu saiklerle, fildişi kuleleri pek sevmemişimizden ve absürt bir ülkede daha absürt ne yapılabilir havsalamız yetmediğinden, *kötülere karşı hukukçular olarak elimizden ne gelir* sorusu izleğimiz oldu. İşin komik bir tarafı da vardı: bazılarımız hukukçu da değildi. *Hukuk nedir* sorusu aklımızın bir köşesinde ve ayrıca sosyal medyada kimi zaman hayat bulmaktaydı. Hukuku pek de sevimli bulmadan ve sahiplenmeden, bilimsel değil sezgisel olarak çizgi'de hukuk konferansını yapmaya karar verdik. "Yeni

bir dil olmadan yeni bir dünya yaratılamaz" demişti Ingeborg Bachmann bir romanında.

Bu mottodan feyz aldığımız ya da bu mottoya sığınmaktan başka bir çaremiz kalmamış olacak ki, yeni bir dil arayışı olarak -çünkü ülkede hukukun ruhuna el Fatiha okunmuştu- en azından benim aklıma hukuk ile süper-kahramanların ilişkisini kurmak geldi. Madem gerçek bir dünyada işlemiyordu hukuk, belki çizgilerin evreninde onu var edebiliriz. Böylece hem kendimizle barışırız (modern dünyada hukukçu olmak zor zanaattır) hem de egomuzu tatmin ederiz. Hatta kendimizi oldukça kaptırdık da konuya. Hepimiz egolarımızı bir kenara bırakarak acaba maskeler takıp birer süper kahraman mı olsak dedik. Düşündük ki, gündüzleri hukuk fakültelerinde hukuk (hukukçu olmayanlarımız hiç sıkılmadan sosyoloji anlatıyordu) anlatıp, geceleri Ankara sokaklarında kötülerin korkulu rüyası mı olsak? Gerçi, Hamdi Gökçe Zabunoğlu'na kostüm dikirtmek oldukça maliyetli olacaktır.² İlk önce Batman kostümü düşündük, lakin bütçemiz elvermedi. O yüzden bir eşofman ve biraz da Marshall yeşili boyayla, onu Hulk yapmayı uygun gördük. Neyse ki, hemen bu düşüncelerden uzaklaşıp biz bildiğimiz işi yapalım, yani bir konferans düzenleyelim noktasında uzlaştık. Ne de olsa körler ve sağırlardık, hiç kuşkusuz birbirimizi de gayet güzel ağırlardık. Bu konferans bundan ibaretti kısaca. Üstelik bakın şimdi bu konferanstan okumakta olduğunuz bir makale de çıktı.

Çok uzattım farkındayım. Şimdi gelin size benim esinlendiğim süper-kahramanın, **Daredevil**'in hikâyesini anlatayım. Ama önce hiç şüphesiz ki, süper-kahramanlardan bahsetmek için onların içine doğdukları ve çoğu kez içinde dönüştükleri evreni bilmek lüzum eder. Bu evren, 1600'lerden beri adım adım oluşan bir evrendir. Şimdilerde post-modern dedikleri belki de *tamamlanmamış bir projeden* başlamak gerek işe...

I. Modernite ve Hayatımızda Nakıs Bıraktıkları

1. Bir Heyula: Modernite ve Modern Evren

Marshal Berman, *Katı Olan Her Şey Buharlaşıyor*'da modernitenin geniş ve kapsamlı bir tanımını verir. Der ki:

¹ "Çizgi'de Hukuk", 08/05/2015 tarihinde Anadolu Üniversitesi Hukuk Fakültesinde düzenlenen konferans.

² Konferansta, Yrd. Doç. Dr. H. Gökçe Zabunoğlu "İyilere Adil Davranılır, Kötülere Batman Yeter" başlıklı bir sunuş yaptı.

Modernite, modern insanların hem nesne hem de özne oldukları, dünyada tutunacak bir yer bulmak ve kendilerini bu dünyada evde hissetmek için giriştikleri çabalarıdır (Berman, 2004, passim). Somutlaştırılması zor bir tanım gibi duruyor. Aslında modernitenin bizatihi kendisinden kaynaklanıyor bu. Ama kısa ve vurucu bir tanımı Komünist Manifesto'da bulmak mümkün. "Modern olmak", der Marx, "katı olan her şeyin buharlaşıp gittiği bir evrenin parçası olmaktır." Başka bir deyişle, *eskinin tarumar edilip yerine yeni olanın konulduğu, yerleşik kalıpların yıkıldığı bir maceraya yelken açmaktır modernite.*

Lakin modernite, öncelikle, bir projeden ibarettir. İnsan eylemi ile dünyanın düzeni arasında akıl yolu ile kurulacak bir ilişki. Bu halde, temel malzemesi ya da çekirdeği de akıldan bir başkası değildir. Artık dinin toplumu biçimlendirdiği dünya yerine, aklın egemenliğindeki bir dünya. İrrasyonellik ve inancın hâkimiyetinin yerinden edilmesi ve hesaplanabilir/kontrol edilebilir/öngörülebilir ve insan yapımı kuralların oluşturduğu yeni bir dünyaya merhaba demek. Esas olarak, Aydınlanmacı düşüncenin bir projesi diyebileceğimiz modernite; *eski düzeni* ortadan kaldırmak yerine onun alternatifini yaratır. *Eski, iğrenç, irrasyonel düzenin yerine yeni, güzel ve insani bir düzen.* Özgürleştirmeyi ilke edinen bir düzen. Ama işin aslı öyle mi?

Kilise ile Tanrının gücü Akıl ile Devlete verildiğinde, bu yeni düzen de gerçekte kendi irrasyonelliklerine gark olur. Özgürlük yanında yeni cezalandırıcı pratikleri de getirir. Özneler bir kurgunun içinde kurgusal bireyler olarak tasarlanır. Kutsallıklar yok edilirken yeni kutsallıklar yaratır. Zira manevi dünyası yıkılan öznelerin içine düştükleri boşluğu doldurmak, denese de rasyonel araçlar ile mümkün olmaz. Uzatmayayım. Yani bu proje tamamlanamaz ya da başarısız olur.

Bu başarısızlık özellikle özneler üzerinde etki yaratır. Çoğu kez fark etmemiş olsalar da eksik bir şeyin varlığı öznel hayatlarında onları sıkıntılı bireyler olarak var eder. Kurgunun içinde olduklarını anlamaları gerekmez elbet, ama yine de hisseder gibidirler. Ruhlarının içine düştüğü boşluk modern bireyin yakasını bir türlü bırakmaz. Zaten bu hal içinde olmak iktidarın yeni alanlara yayılmasına olanak sağlar. Özneler bakın nasıl kurulur.

2. Nakıs Bırakılanlar: Normal Özneler ve Anormaller

Modernite, dünyayı kurarken dedik ki özneleri de yeniden kurar. Daha önce mümin, inanan ve maneviyatı yüksek bireylerden oluşan dünya yerle yeksan edilip yerine akıl ile bilim konulunca, özneler de rasyonel olanla yani hukukla, hukuki bir varlık olarak vücuda getirilir. Devletin yarattığı kurgusal dünyasındaki öznelere, hukuksal bir varlık formuna büründüren bir ruh üflenir böylece. Meşruiyetini yasal-ussal otoriteden alan iktidar, sözde akılcı davranışları normal, bu düzenin dışında kalanları ise anormal olarak ilan eder. Orta zekâlı, okuduğunu anlayan, rasyonel kurallara uyan bireyler normal, iktidarın kurduğu düzenin dışında kalanlar ise anormal addedilir. Düzeni bozanlar; suçlu, akıl hastası ya da sapık şeklinde adlandırılarak hizaya çekilme pratikleriyle düzene dâhil edilir. Dâhil edilmenin sebebi, onları normalleştirmektir. Hukuk bunun için önemli bir işlev görür. Özellikle medeni ve ceza yasaları anormalleri tek tek ifşa edip, normalleşmenin yollarını döşer. Böylece düzen kendisini tekrar tekrar inşa etmiş olacaktır. Öyle de olur.

Bu söylenenleri akılda tutarak modernitenin kurgusal dünyasından bir katman daha atlayarak sürrealist bir dünyaya; süper-kahramanların evrenine bir göz atalım.

II. Modernitenin Evrenine Bir Tepki: Süper-Kahraman Çizgi Romanlarının Sürreal Evreni

1. Çizgi Roman ve Süper-Kahraman Romanları

Edebiyat türleri arasına çizgi romanın da bir yeri olduğunu söylemek; birçok edebiyatçının tüylerini diken diken etmeye, uykularını kaçırma ve hatta isyana teşvik ve tahrik etmeye yol açacak kadar iddialı bir söylemdir. Hiç kuşkusuz, edebiyatçıların bunu kolay kabul etmesini beklememek gerekir. Oysa çizgi romanların bir sanat formu/şekli olduğunu ileri sürdüğünüzde aynı dirençle karşılaşmayacağınız daha muhtemeldir. Bu yüzden, edebiyatçılarla münakaşayı bir yana bırakarak, çizgi romanın bir sanat şekli olduğunu kabullenmek makul görünüyor (Hatfield/Heer/Worcester, 2013, s. x1).

O halde çizgi roman bir sanat formu ise, süper-kahraman çizgi romanlarının da bu formun bir türü olduğu söylenebilir. Açıkça söylemek gerekirse, süper-kahraman çizgi romanları ile çizgi romanlar aynı şey olmamakta ve fakat Amerikan çizgi roman kitaplarının gelişimine

bakıldığında ikisinin de birbirlerini tamamladıkları görülmektedir (Hatfield/Heer/Worcester, 2013, s. x1). Genel olarak çizgi romanların ve özelde süper-kahraman romanlarının bir hikâye örgüsü vardır. Hatta süper-kahraman romanlarının çoğunun elli yılı aşan hikâyelerinde iç tutarlılığı görmek şaşırtıcı olabilir. Çizgi romanları ve süper kahramanları, ortaya çıktıkları kültürel bağlamdan ayrı düşünmemek gerekir. Ortaya çıktıkları kültürel iklimi yaratan egemen ideolojiler, dönemin siyasal kültürü ve kamuoyu çizgi romanların hikâyelerine doğrudan yansır, bu bağlamda (Costello ve Worcester, 2014, s. 87). Başka bir deyişle, iktidar, ideoloji, toplumsal ilişkiler ve politik kültürün tamamı çizgi roman hikâyelerini örgüler.

Süper-kahraman çizgi romanları aslında bir evreni tahayyül eder. İçinde yaşadığımız hakiki evrenin karşısına sürrealist bir evren çıkarır. Bu sürrealist evrende, hukuk, adalet ve kamu düzeni özel bir yer tutar. Zira süper-kahraman romanlarında kahramanlar suçla savaşırlar; hukuk ile hukuk-dışılık arasındaki sınırdaki yaratıcı yıkıcılık güçlerini kullanırlar (Costello ve Worcester, 2014, s. 86). Modern devletin meşru şiddet tekeli ellerine geçirip, bir nevi meşruluğuna hanel getirirler. Polis ve orduya doğrudan tevdi edilmiş şiddet tekeli bizzat kendilerine hasretmenin yanında, şiddet tekelinin dolaylı temsili olan organların da işlerine müdahale ederler. Bu evrende, mahkemelerin yargıçlar vasıtasıyla toplumu edilgenleştirmesi gereken düzen yerine, süper-kahramanın yargıçlığı yer alır. Adaletin sağlanamadığı hakiki evrenden sürrealist evrene geçildiğinde, yasal süreç sekteye uğrar. Hukukçular, polisler, askerler yardımcı oyuncu rolüyle yetinmek zorunda kalır.

İlk süper-kahramanlı çizgi roman Nisan 1938'de Amerika'da yayınlanır. O zamanın on ya da on iki yaşlarındaki çocukları için çok heyecan verici bir evrenin kapıları açılmış olur. Daha önce görmedikleri süper güçlere sahip bir adam figürü hayatlarının, hayal dünyalarının tam ortasına düşüverir (Robb, 2014, s.13). Çok geçmeden de sinema işe el atar. 1943'te *Phantom*, aynı yıl *Batman* ve bir yıl sonra da *Captain America* dünyaya gelir.

Süper-kahraman romanları kısa bir sürede piyasada kendilerine ciddi bir pay bulur. Az önce de söylediğim gibi, sinemanın da işe el atmasıyla süper-kahramanlar geniş bir kitleye ulaşır. Sinema, özellikle 1990'larda, ciddi paralar

yatırır bu işe. DVD ve türevlerinin de gelişmesiyle kazançlı bir kapı haline gelir süper-kahramanlar (Robb, 2014, s. 15). Büyük bütçeli filmler yapılır ve yapımcılar bu yatırımı misliyle geri alır.

Süper-kahraman romanları Amerikan yaratımıdır. Ortaya çıkmaları ekonomik buhran dönemine denk gelir. İlk önce küçük bir kitleye ulaşan bu romanlar, sonraları kitesini genişletecektir. Ortaya çıktıkları zamandan günümüze kadar çeşitli "çağlara" ayrılarak incelendiğinin altını çizmekte yarar var (Robb, 2014, s. 19):

-1938-1950'ler ortası: Altın Çağ

-1950'lerin ortası-1970: Gümüş Çağ

-1970-1980'lerin ortası: Bronz Çağ

-1980'lerin ortası-Günümüz: Modern Çağ

İşte bu dönemlerde geliştirilen insan-üstü varlıkların kim olduklarına yakından bakmakta yarar vardır.

2. Süper-kahramanlar Kimdir?

Süper-kahramanların kim olduğunu anlamak için çizgi romanlarda ortak olan bir noktaya bakmak lüzum eder: Mitolojiye...

a. Mitolojinin Modern Kahramanları

Mitoloji bir üst anlatı olarak tahayyül edilirse biçim verdiği alt anlatılara göz atmak yararlı olur. Bu da tarihtir. Tarih dediğimiz şey, aslında, mitsel kurmacalardan, kalınlardan ve öykülerden şekillenir. Tarih bu anlamda, gerçek dediğimiz şeyin mutlaka içine yerleşeceği bir ayna olarak *düşünülmemelidir*. Bu yüzden, tarih, tam anlamıyla bir gerçekliğin ya da objektifliğin yansıması da değildir. Nedir o halde?

Tarih kelimelerin oluşturduklarıdır, yani onu kaydeden tarihçinin yazdıklarından ibarettir. Tek ve vurucu bir cümleyle söylenirse, *tarih bir kurgunun ürünüdür ve ideolojiktir*. Bunun önemi şurada yatar: Toplum, iktidarın ideolojisi üzerinden kurulur ve şekillendirilir. Söz konusu ideoloji üç kanatlı bir ideolojidir: *din-hukuk kanadı* (büyüsel ve hukuksal egemenlik), *fiziksel güç kanadı* (savaş) ve *ekonomi kanadı* (bereket) (Dumezil, 2012, s. 9-10). Mitler de bu işlevler üzerinden toplumu oluşturan ideolojik söylemlerdir. Tüm bunlar, mitlerin içine işlemiştir. Zira *mitler* kurgulanmış sözün ifadeleri, anlamlandırma

biçimleridir (Etoz, 2011, s.174). Aslında onlar bir siyaset biçimidir de. Mitos tamı tamına siyasetin ta kendisidir. Mitolojiler, toplumu, az önce söylenen işlevler üzerinden kuran; söylem pratikleridir. Hakikati üreten, yeniden üreten, itiraf etmek gerekirse iktidarı kuran ideolojik etmenlerdir.

Mitlerdeki kahramanlar değişse de hikâyeler çok çeşitlilik göstermez. Zamanı iyi kullanmak adına ayrıntıdan kaçınıyorum, lakin Yunan, Roma ve Türk mitlerindeki benzerlikler bu anlamda tarih ile ilgili söylediklerimi az çok olumlar. Mitolojilerin yarattığı mitsel kahramanlar her ne kadar insanüstü özelliklere sahipse de sıradan insana ait duyguları bünyelerinde taşıyacak biçimde resmedilirler. Yunanlıların Herkül'ü bir örnektir ki, ona Yunanlıların Superman'ini demek çok da yanlış olmaz (Burn, 2010, s. 35).

Asıl meselemize gelirsek, süper-kahramanlar ile mitolojinin bağlantısı *nedir'*e bakmak gerekir. *Çizgi romanlarda süper-kahramanlar türü, tartışmalı olsa da, popüler kültürün kurucu bir niteliği olmuştur. Sıradan olanların yanında süper güçlerle donatılmış bireyler ideasının kökenlerini kadim mitolojilerde bulmak mümkün* (Costello ve Worcester, 2014, s. 85). Modernitenin rasyonel bireylerinin *askıda kalan maneviyatına karşı popüler kültürün bir refleksi olarak süper-kahramanları* görmek pek yanlış olmaz. Ve bunun için en iyi malzeme de eski olanda yer alır, yani mitolojide. Kullanılan mitler arasında en geneli Yunan efsaneleridir. "Kahraman", koruyucu niteliğinde bir savaşıdır. Süper-kahramanlar tasarlanırken, işte bu özellik dikkate alınır. Yunan kahramanlar ve Tanrılar Amerikan çizgi romanlarına uyarlanır (Robb, 2014, s. 22): Hulk Ares'in, Wonder Woman Athena'nın Flash Hermes'in, Aquamen ise Poseidon muadilidir.

Yunan efsaneleri zengin bir öykü kaynağı ve en ünlü süper-kahramanlar için figür işlevi görür. Ancak yarı-tanrı kahramanlar yine de modernler için yeterli olmaz. Bu sebeple, Gılgamış Destanı da kullanılan mitolojik öykülerin başında gelir; ölümsüzlük bağlamında (Robb, 2014, s. 24). Bunun yanında Robin Hood (Robb, 2014, s. 26-27) da süper-kahramanların şekillenmesinde işlevseldir.

Süper-kahramanların kökleri mitten ve efsanelerden gelmekle birlikte, 19. yy saçma kurmaca kahramanların maceralarından da esinlenir. Ve çoğu da Superman ile Batman'ın ceketinden çıkmıştır denilebilir. Şimdi biraz

daha yakından ve Nietzsche'den yardım alarak bakalım onlara...

b. Nietzsche'nin Üstün-İnsanı Olarak Süper-Kahramanlar

Amerikan çizgi romanının çekirdeğinin *Action Comics 1* ismiyle 1938'de Superman olduğunu ifade etmiştim. Superman süper kahramanların başlangıcıdır ve fakat onun yanına Batman'ini de dâhil edersek, bütün süper-kahramanların ikisinin ceketinden çıktığını ileri sürmek mümkündür. Superman insanüstü özellikleri, Batman ise insanın kendisini geliştirerek üstünleşmesinin somut tezahürleridir. Sırf Superman ismi bile, Nietzsche'nin üstün-insanı çağırır.

Bu anlamda, süper-kahramanların iki türü olduğu söylenebilir. Birisi, insan-üstü güçlere sahip ve insanların çaba sarf ederek kazanamayacakları niteliklerle donatılmış, diğeri insani özelliklerini dış bir etkenle kaybederek üstünleşmiştir. Ortak özellikleri vardır hepsinin neredeyse. Çoğu korkunç bir kaderden kaçarak evlerinden ayrılmış ya da çift kişilik içinde yaşamak zorunda kalmıştır. Dolayısıyla, sıra dışı bir başlangıçları vardır ya da sıra dışı bir olay sonucu yeni bir başlangıç yaparlar. Süper-kahramanların önemli davranış kalıpları da vardır. Hepsinin süper güçleri vardır sıradan insanlara göre. Bir kısmı uçar, bir kısmı hızlı hareket eder, bir kısmının duyuları çok kuvvetlidir vs. Bazıları insani yeteneklerde mükemmelleşmiştir; Iron Man, Batman ve Daredevil gibi. Lakin bu yetenekleri yanında ölümcül sayılabilecek bazı zayıflıklara da sahiptirler. Hulk'ın kontrol edemediği gücü, Daredevil'in körlüğü ya da Superman'in Kripton'daki bir maddeye karşı güçsüzlüğü (Robb, 2014, s. 16).

Ancak bunlar kaba güçler sayılabilir. Oysa süper-kahramanların bir de manevi açıdan üstünlükleri vardır. Çok güçlü ahlaki değerlere sahip, kamusal iyilik için özveride bulunan kişilerdir. Bencil olmamak bir yana, doğrunun peşinde koşmak uğruna kişisel yaşamlarından da ödün verirler. Mesela Batman, Machiavelli'nin erdemli Prens'i gibidir; bir erdem timsalidir, şiddeti kullanırken ve bazı durumlarda ahlakı askıya alırken bile erdemli davranmaktan imtina etmez. Bunlar ona ait özellikler gibi görünse de, hepimizde olması gerekenlerin bir temsili olarak bizlere öğretilir. Keza Superman, Thomas More'un ütopyasındaki Kral Utopus'tur.

Suçla savaşarak hukuku/düzeni tesis etmekte bir nevi yardımcı güçtürler (Robb, 2014, s. 17). Ezilmişlerin, fakirlerin yanında savaşıp, suçlu ve günahkârların karşısındadırlar (Robb, 2014, s. 26). Hukuka ve genel olarak iktidara karşı gelen “kötülerin” korkulu rüyasıdır, tabi bazen hukuku uygulamaya ya da ihlal etseler de. Kısaca özetlenirse, Nietzsche’nin **üstün-insanıdır** süper-kahramanlar.

3. Süper-Kahramanların Mekânı: *Metropoller*

Süper-kahramanların mekânlarının metropoller olduğunu söylersek yanılmayız sanırım. Modernitenin getirilerinden birisi olan kentleşme insanları özgür kılmak kadar onları köşeye sıkıştıran da bir renge bürünür özellikle 20. yy’da. Hiç şüphesiz, kırdan kente göç beraberinde birçok sorunu da beraberinde getirir. Kent ile kır arasında uçurum artar; zaman içinde kent içinde yarı-kırsal bölgeler oluşur. Sınıfsal farklılıklar üzerinden şekillenen kent; suç, fakirlik gibi sorunları hem ortaya çıkarır hem de günbegün artırır. Kente göçle nüfusun artması toplumsal yapıyı dönüştürür, eşitsizliği tetikler. Kent artık adaletsizliğin merkezi konumundadır. Adaletsizlik kent içinde bölgesel -ki bunu sınıfsal farklılık ortaya çıkarır- ayrışmalara neden olur; bu da marjinalleşmeyi besler. Kapitalizmin ekonomi-politiğinin en önemli sütunlarından birisi olan uyuşturucu, marjinalleşmenin kucağında yer alır. Modern devletin şiddet tekelinin çalışmadığı ya da suskun kaldığı örgütlü suçlar, kentin kıyısında kalanların bir nevi mesleği haline gelir. Şiddet sorunu kenti hem tehdit eden ama hem de besleyen bir paradoks içinde toplumsal hayata egemen olur. Batman çizgi romanında kent, farelerin yerleştiği ve kent sakinleri tarafından bu mikropların azaltılması gereken bir yer olarak tasvir edilir. *Gotham City*, gangsterlerin yuvalandığı bir kenttir ve zaten Batman’ın hikâyesi de ailesine yönelik bir şiddet örüntüsüyle bu bağlamda taçlandırılır. İnsan doğasının kötücül yanı Gotham’ı da kötü bir yer yapar, dolayısıyla kötülük şehre de sirayet eder (Powers, 2010, s. 3-4). Superman’ın metropolisi ise, Batman’ın Gotham’ına benzer şekilde ve More’un Ütopya’sı gibi, insanları kötü yapan bir yerdir. Kente hâkim olan nezaketsizlik ve kaba kent sakinlerini tertip etmenin yolu kenti yeniden düzenlemektir. Bu sebeple, Superman More’un aksine modernisttir.

Çok ilginçtir, henüz 1939’da, “Superman Gecekondularında” hikâyesiyle New York Dünya Fuarı aynı döneme rast gelir.

Bu rastlantı önemlidir, çünkü fuarda bir Superman günü düzenlenir. Çizgi romanın o sayısı da fuar için özel baskıya girer. Fuarın organizatörleri sıradan kimseler değildir. Ünlü modernist kent planlamacısı Robert Moses organizatörlerden birisidir. Moses kentleri yeniden inşa etmek fikriyle kentleri planlamaktan yana bir plancıdır. Bu sebeple, superman figürü onun tam da aradığı popüler kültür aracı olur (Powers, 2010, s. 4).

Kapitalist sistemin adalet denkleminde, kendi yarattığı olan iyi ve kötüler arası mücadele, ona birçok açıdan açılım sağlar. Hukuk ile adaleti eşdeğer kılan modern anlayış, indirgemeci bir tarzda hukuku savunmanın adaleti savunmak olduğuna inandırır bizleri. Süper-kahramanlar bu inandırmanın çizgili dünyadaki üstün-insanlarıdır. İstisnasız bütün süper-kahraman çizgi romanlarında hukuk ile adalet, bazen ayrıymış gibi gösterilse de eninde sonunda, aynılaştırılır. O zaman aşağıdaki gibi bir soru sormak gerekir.

4. Süper-Kahramanların Meselesi: *Hukuka Karşı Adaletin Bir Savunusu mu?*

Çizgi romanda hukuku anlamak ve özellikle de süper-kahramanlar ile hukukun ilişkisini tahlil edebilmek için “hukuk”un ne olduğuyla başlamak gerekir. Her ne kadar sürrealist bir evrende yaşasa da süper-kahramanlar, modern dünyanın hukukuyla ilişki içindedirler. O yüzden hukuk ile ilişkilerini anlatmak için modern hukukun üzerindeki elbiselerden onu biraz kurtarmak, diğer bir ifadeyle hukuku çıplak bırakmak şarttır. Çizgi romanlardaki hukuk, modern devletin hukukudur, altını çizmekte yarar var defalarca...

Acaba hukuk güzellik elbisesi giyen çirkinlik mi, yoksa çirkinlik elbisesi giyen güzellik midir? Hangisi?

Kanımca, modern hukuk, güzellik elbisesi giyen çirkinlikten bir başkası değildir. Diğer bir ifadeyle, hukuku devletle beraber düşünmenin adı modern hukuktur ve bu hukuk anlayışı, devletin kurmadığı bir hukukun da olabileceğini gizler bizlerden. Toplumsal barışın ifadesi olmak yerine, “düzen” fikrinin bir tezahürü olan hukuku empoze eder. Zira düzen modernitenin hayatlarımızı kurgulaması ve buna inandırmasıdır. Merkezileşmiş devlet yeniyi kurmak için eskiyi başka türlü yıkamayacağını bilir çünkü. Bir hukuk kuralının doğruluğu ya da adilliğiyle ilgilenmeyen modern hukuk anlayışı, ona devlet tarafından

ruh üflenmesini kâfi bulur sadece: “hukuk sadece devletin hukukudur” ne de olsa (Akal, 2011). Ve pozitivizm, hukuku yasalardan oluşmuş bir bütün gibi göstererek farklı olanı bertaraf eder. Adalet zaten bu düzlemde sadece ya mitolojiktir ya da Tanrısal...

Söz konusu hukuk düzenini en iyi ceza hukuku boyutunda görebiliriz. Ceza hukuku “suçu/suçluyu” adaletten kopuk ve teknik bir iş gibi görür. “Suçun ve suçlunun” ötesine bakmaz, bakamaz. Suçluyu soyut düzlemde kurarak insan olmakla bağını keser, soyut bir özne olarak kurgular. Böyle bir kurgu, suçlu denilenin öznel hayatını dikkatlerden uzaklaştırarak onu anormal olana indirger. Normal olan karşısında anormal olan yer alır.

Süper-kahramanların bu noktadaki yeri nedir ya da daha doğrusu tarafı nedir? Hukukun yerine adaletin tarafı mı?

Zira hukuk her ne kadar devletin hukuku olsa da bir yanılısma olarak toplumsal barışı sağlamanın bir yolu, kişilerin güvenliklerinin teminatı olarak öznelerin zihinlerinde kazanmıştır. Hukuk onların korkmadan yaşayacakları, haklarına hanel geldiğinde eski hale iadenin bir aracıdır özneler için. Devlet bunu rasyonel bir çerçevede yurttaşlarına öğretir doğumlarından itibaren. Zaten meşruiyetini de buradan alır, yasal-ussal bir otorite olarak. Eşitlik masalıyla da birlikte, büyük bir mekanizma olarak hukuk ile adalet özdeşleştirilir. Hukuki olan ile adil olan arasındaki fark sıradan bireyler olan bizlerin üzerlerinde düşünmedikleri bir birlikteliğe dönüşür. Hukuk çoğu kez yetersiz kalınca adalet de sağlanmadığı düşüncesi topluma yayılır ve bunun tekrar tesis edilmesi için yeni söylencelere ihtiyaç duyulur. Çizgi roman kültürel düzeyde, popüler kültürün kolaycılığını da yanına alarak, bu boşluğu dolduracak yeni mitler ve kahramanlar yaratır. Süper kahramanlar, hukukun işlemediği istisnai hallerde ortaya çıkarak adaletin kılıcını düşmanlara/kötülere karşı sallarlar. Aslında çoğu egemenin yardımcısı olarak kısmen bozulan hukukun onarıcıları işlevi görür. Bazen hukuku ihlal etseler de hukuk ve devlet fikrine karşı anarşist bir tavır sergilemezler. Sonuçta yeniden tesis ettikleri düzen modern düzenin ta kendisidir.

III. Matt Murdock’ın Hukukla Yoğrulmuş Dünyasından Daredevil’e Giden Yol

1. Daredevil’in Öznel Hikâyesi

Daredevil. Türkçeye nasıl çevirebiliriz pek emin değilim. Korkusuz, gözü pek gibi çevirilerin yanında Korkusuz Şeytan gibi çevirilerini de görmek mümkün. Çevirmeden orijinali üzerinden gitmek en iyisi. Peki, kimdir bu Daredevil?

Marvel ailesine 1964 yılının Nisanında katılır. Onu diğerlerinden ilginç kılan yan, bir hukukçu olmasıdır aslında. Marvel’in 1938’de doğmasıyla o güne kadar olan süreçte kanımca hukukun, adalet üzerinden şekillenen dünyası, şimdi Daredevil ile birlikte çok bariz bir biçimde kendini ilan etmiş olur. Birçok süper-kahramanda olduğu gibi Daredevil da çift kişilikli olarak yaratılır. Alter-egosu Mattheu Murdock, iyi bir hukuk eğitimi almış lakin doğduğu mahalleye dönerek para pul almadan avukatlık yapan biri olarak resmedilir. Marvel’in yaratıcıları mitolojiye bu noktada da el atar. Adaletin ve düzenin temsilcisi Themis’ten esinlenirler ve fakat onu biraz tahrif ve tağyir ederek...

Themis bir Yunan Tanrıçasıdır ve cezalandırıcı/öç alıcı değildir. İlk başlarda olmasa da sonraları gözleri bağlanır ve adaleti eşit sağlamak güdüsüyle bir nevi kör edilir mitolojide. İşte Daredevil da kör bir adalet dağıtıcısı olarak Marvel’de, hem de bir erkek olarak, yerini alır. Themis adaletsizlik karşısında sessiz kalır bilindiği üzerine. Yunan mitolojisinde bu sessizliğe karşı intikam alan başka bir adalet tanrıçası daha vardır ki, o da Nemesis’tir. Bu noktada, Daredevil, Themis ile Nemesis arasında bir yerlerdedir diyebiliriz. Zira her ne kadar hukuku ihlal etse de Daredevil hukukun üstünlüğünü savunur. Ne Themis gibi sessiz ne de Nemesis kadar saldırgandır. “Kötüler” ile olan mücadelesinde dayak yemeden kazandığı bir zafer yok gibidir. Babası küçükken şöyle der ona: “Biz hep dayak yeriz ama hiçbir zaman nakavt olmayız”. En azılı düşmanlarını bile öldürmez Daredevil. Aksi halde hukuk, dolayısıyla devlet/iktidar çözülecektir. Daredevil’in amacı, Hell’s Kitchen’ı doğa halinden çıkarıp düzeni tesis etmektir. İşte o düzen haline dönmek için doğa halinde kurt olmaktan çekinmez.

2. Hell's Kitchen: Hobbescu Bir Doğa Hali

Hell's Kitchen, New York metropolünün yoğun olarak İrlandalıların ve İtalyanların yaşadığı, örgütlü suçun çöklendiği kenar mahallelerden birisidir. *Daredevil*'da devletin ve hukukun olmadığı bir nevi doğa haline geri dönmüş bir yer biçiminde resmedilir. Korkunun ve güvenlik sorununun kol gezdiği sokaklarda güçlü olan hayatta kalır ancak. Böyle bir dünyada doğan Matt Murdock, doğa halini sona erdirmek için Daredevil olarak yeniden doğar. Daredevil'in düşmanı Kingpin yani Wilson Fisk de Hell's Kitchen'ın yerlilerindedir. Doğa halindeki güçlü olarak resmedilen kişidir Kingpin, ama henüz bir Leviathan olmaktan uzaktır. Bilindiği gibi, Hobbes'un dünyasında güçlüler ve zayıflar yer alır. Lakin fiziksel olarak güçlü olmak doğa halinde her zaman yeterli değildir, zira çelimsiz kurtlar da bazen güçlenebilir yahut tilkileşerek kurtları alt edebilir. Hell's Kitchen bu anlamda henüz Leviathan'ın ortaya çıkmadan önceki dünyanın bir sergisidir. Tıpkı Hobbes'un doğa halini hayal ettiği yerdir Hell's Kitchen: kasvetli, hayvani, fakir, tehlikeli bir yer. Burada sadece bazılarının bazılarına karşı savaşı değil, herkesin herkese karşı savaşı vardır. Hobbes'un koruma-itaat ilişki üzerinden çizdiği çerçeveye, Daredevil çizgi romanın yaratıcıları tarafından da yer verilir.

Daredevil'da devlet; polisler, politikacılar ve bürokratlarla kendisini sık sık hatırlatır. Lakin çoğu kez Fisk'in rüşvete bağladığı ya da onun emrinde çalışanlar olarak. FBI'nın kara listesine alınan ise Daredevil'dan başkası değildir. Çünkü O, devletin işini yapmaya çalışan hukuku kendisi uygulamaya çalışan bir suçlu olabilir ancak. Şiddet tekelinin tek meşru kullanıcısı olan devlet, o kadar kısıkanç bir şekilde elinde tutar ki bunu, paylaşmasını tahayyül etmemek gerekir.

Daredevil'da devlet her ne kadar bir Leviathan olarak yer alsada özellikle Kingpin onu yıkıp yerine geçmek hayaliyle yanıp tutuşur. Leviathan yaşlanmıştır ve onu öldürüp küllerinden yeni ve daha dinamik bir Leviathan'ı doğurma vakti gelmiştir (Spanakos, 2014, s. 94-97).

3. Leviathan Olmak İçin Bir Mücadele mi?

Bu yeni Leviathan'ın Hobbescu olup olmayacağı ise çizgi romandan anlaşılmaz. Nihayetinde şiddet tekelinden hakkını o da alır: şiddet tekelinin dolaylı uygulandığı

mekâna, yani tutuklanarak hapishaneye gönderilir Kingpin.

Kingpin'in Leviathan olma çabası Schmittçi bir bakış açısıyla liberal demokrasinin bir handikabından başka bir şey değildir. O ve onun gibiler liberal demokrasinin zayıflıkları yüzünden Leviathanlaşmış devleti ortadan kaldırılabirler.

Daredevil'da modern devletin şiddet tekeline ait ne varsa Kingpin onları ele geçirmiş haldedir: Mahkemeler, Polis, Basın... Yani liberal demokratik devletin tüm unsurlarını adeta. Ve bunları, yasadışı faaliyetlerin örtbas etmek için kullanmaktan çekinmemiştir. İşte tüm bunlara, Schmitt'in zayıf gördüğü liberal devlet müsebbip olmuştur. Zaten Kingpin ve Daredevil'in varlığı da buna bir örnektir. Polisin devletin bir faaliyeti ve teşkilatı olmaktan çıkması, başka bir deyişle başka bir aktörün eline geçmesi gerek şiddet tekelinin ulaşmayı hedeflediği amacı gerek güvenliğin tesis ediciliğini ortadan kaldırır. Kingpin'in yıkıcılığı karşısında devletin sağlayamadığı korumayı Daredevil'in tek başına sağlaması, bu da devletin meşruiyetini kaybetmesi anlamına gelir. Tam da bu noktada Daredevil'in da Leviathanlaşma tehlikesi belirir. Lakin Daredevil'in alter-egosuna buna izin vermez. Ne de olsa hukuk Leviathan'ın en önemli aracıdır ve Daredevil da alter-egosunu süper-kahramanlaştığında bile unutmaz. Hukuk, hukuku tesis etmek için ihlal edilir. Olağanüstü hal geçtiği vakit hukuk tekrar cana gelecek ve eski işlevini kazanacaktır.

Sonuç

Marvel'in bütün çizgi romanlarında devlet süper-kahramanları otoritesine konu edinmek için ve onları sınırlamak için periyodik müdahalelerde bulunur. Egemenliğin bölünmesi ve süper-kahramanların egemen karar almaktaki isteksizlikleri Schmittçi bir kriz durumu yaratır çizgi romanlarda. Daredevil için de bu geçerlidir. Kingpin ne son ne de tek düşmandır. Zira aslında düşman olmadan modern devletin varlığını idame ettiremeyeceğinin, yani malumun ilanudur kriz hali. Ve doğa hali her kriz döneminde tekrar husule gelir. Ta ki olağanüstü hal ortadan kalkana kadar.

Süper-kahramanların ortaya çıkışı, Daredevil'daki doğa hali tasviri gibi, tam da modernitenin kriz dönemlerine rast gelir. Kentlerin dönüşümünün başlangıcı, süper-kahraman çizgi romanlarına ilham olur. Modernist planlamacıların

tahayyül ettikleri kentler, çizgi romanlarda olabildiğince göz önüne çıkartılır. Özellikle Superman'ın kenti; komşuluk ilişkilerinin bittiği ve onun yerine kitle merkezli binaların geçtiği, dolayısıyla ilişkilerin koştugu bir dünyanın mekânıdır. Çizerler ve yazarlar, süper-kahraman figürünü, ekonomik bunalımın yol açtığı toplumsal sıkıntıyı popüler kültür düzeyinde azaltmanın bir aracı olarak kullanırlar eserlerinde. Kadim kahramanlık öykülerinin etkisinin bu kez de çizgi üzerinden işe yarayacağı düşünülür ki öyle de olur.

Superman, Batman, Örümcek Adam ve diğerleri... Kimi zaman adalet kimi zaman hukuk üzerinden, yeni bir dil olma iddiasıyla gerçek olmayan bir dünyadan gerçek dünyaya ışık olmaya çalışırlar. Başka bir deyişle, böyle bir iddiayla yola çıkarlar. Lakin yine de hepsi modernist karakterden ödün vermez. Hatta iktidarın çeperinden de fazla uzaklaşmazlar. Kadim zamanların toplumlarını bir arada tutma işlevi gören mitolojik öyküler, şimdiki toplumların çizgi romanlarında yeni formlarla kullanılır.

Belki biraz abartılı geliyor olabilir bu iddialar sizlere. Oysa Amerikan toplumundaki etkisi hiç de az değil. Bizim kendi süper-kahramanlarımız henüz böylesine donatılmış biçimde yok. Zaten ihtiyacımız da yok. Bizim topraklarımızda eskinin kahramanlık öyküleri hala capcanlı. "Eskiye rağbet olsa bit pazarına nur yağardı" atasözü bu topraklara ait olsa da, pek geçerli değil. Eskiye rağbet hala var buralarda. Ama bir gün yeni kahramanlarla da karşılırsınız elbet. Yahut Amerikan kaynaklı bu süper-kahramanlar, zamanın birinde, üzerinde yaşadığımız topraklarda da teşrik-i mesaide bulunur, belli mi olur! İyi çocuklar olursak şirinleri bile görebiliriz; belki!

KAYNAKÇA

- Akal, C. B. (2011, Mayıs). Hukuku devletle tanımlamanın çaresiz pozitivizmi, *Güncel Hukuk*.
- Berman, M. (2004). *Katı Olan Her Şey Buharlaşıyor*, (B. Peker, Çev.), İstanbul: İletişim Yay.
- Burn, L. (2010). *Yunan Mitleri*, (N.Tokdoğan, Çev.), Ankara: Phoenix Yay.
- Costello, M.J./Worcester, K. (2014, January). *The Politics of the Superhero*, PS.

- Dumezil, G. (2012). *Mit ve Destan I*, (A. Berktaş, Çev.), İstanbul: YKY Yay.
- Etoz, Z. (2011). *Mitos ve İktidar*, AÜSBFD, C. 66, S. 3, ss. 151-176.
- Hatfield, C./Heer, J./Worcester, K. (2013). *Introduction, The Superhero Reader*, USA: University Press of Mississippi.
- Powers, J. (2010, April 29). *The Urbanism of Superheroes*. Erişim tarihi: 5 Nisan 2015, <http://starwarsmodern.blogspot.com.tr/2010/04/urbanism-of-superheroes.html>.
- Robb, B.J. (2014). *A Brief History of Superheroes: From Superman to the Avengers, the Evolution of Comic Book Legends*, USA: Robinson Pub.
- Spanakos, A. P. (January 2014). *Hell's Kitchen's Prolonged Crisis and Would-be Sovereigns: Daredevil, Hobbes, and Schmitt*, PS